

С. В. Матяж
аспірант Інституту державного управління
Чорноморського державного університету
імені Петра Могили (м. Миколаїв)

УДК 351.85 (438)

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У РОЗВИТКУ ДОБРОЧИННОСТІ І МЕЦЕНАТСТВА В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Висвітлено особливості розвитку доброчинності і меценатства в Республіці Польща та роль держави в цьому процесі. Трансформаційні перетворення в країні вплинули на виникнення таких форм реалізації меценатства як державної, приватної та меценатства недержавних організацій. Пропонується активізувати розгляд питання щодо підтримки доброчинності в нашій країні на основі зарубіжного досвіду.

Ключові слова: меценатство, держава, законодавство, доброчинність.

Становлення і розвиток не тільки в Україні, а й у світі стає об'єктом теоретичного наукового осмислення доброчинності, активно втілюються в життя в умовах соціально-економічних реформ. Органи публічної влади зрозуміли важливість відродження та розвитку благодійності і меценатства. Доброчинність як важлива складова суспільного розвитку потребує популяризації та підтримки з боку держави на рівні законодавства, оскільки за умов недофінансування соціально-культурної сфери з боку держави, благодійність виступає альтернативою у фінансуванні таких галузей як культура, освіта, наука.

Перелом, пов'язаний із переходом до ринкової економіки, означав обмеження безпосереднього впливу держави на перебіг багатьох економічних і суспільних процесів. Відбулося поступове зменшення впливу держави на соціально-культурну сферу — однаковою мірою як у фінансовому, так і компетенційному плані, що спричинило до різних наслідків. Негативним було перш за все те, що відбулося зниження рівня надходження державних коштів для розвитку культури.

У процесі демократичної трансформації в Польщі відновлюються традиції доброчинності, а також розвиваються нові форми суспільної допомоги. Відбувається формування нової доктрини філантропії, яка розуміється як альтруїстична концепція допомоги іншим. Характер сучасної польської доброчинності окреслює традиції патерналізму, дух солідарності, а також засади взаємної співпраці на користь спільного добра.

У зв'язку з вищевикладеним, актуальність статті є беззаперечною, оскільки ефективна політика держави щодо благодійності та меценатства є ознакою розвитку громадянського суспільства та важливою складовою підтримки соціально-культурної сфери в країні.

Крім того, досвід Республіки Польща є важливим і найбільш прийнятним для України, адже за всіма критеріями Польща найбільш схожа на Україну з усіх держав Центрально-Східної Європи, яка не так давно стала членом Європейського Союзу.

Всупереч того, що проблема меценатства і філантропії в Польщі є актуальною, на сьогодні немає комплексних розробок у цій сфері. Існують праці, які розглядають цю проблему в окремих аспектах. Виокремити можна дослідження таких авторів: М. Пеньонжек-Самек, С. Кенпські, Е. Лес, М. Стравінські та ін. Наприклад, Е. Лес у своїх працях досліджує історичні аспекти доброчинності і меценатства в Польщі, С. Кенпські розкриває причини виникнення та подальшого розвитку доброчинності і

філантропії. Б. Корбус та М. Стравінські аналізують співпрацю публічної влади з недержавними організаціями та приватними особами щодо доброчинності.

Необхідно зазначити, що в повоєнні роки доброчинність трактувалась як буржуазне явище, що в свою чергу спровокувало призупинення досліджень в сфері доброчинності. Крім того, комуністична влада ліквідувала ряд благодійних організацій і філантропія трактувалась як негативне явище.

Сучасний етап дослідження історичних та теоретичних аспектів благодійності можна умовно визначити як стан нагромадження фактів та спробу їх наукового осмислення. Дана стаття є також лише спробою проаналізувати роль держави щодо благодійності в Республіці Польща на основі наукових робіт польських дослідників та практичного досвіду, який автор отримала під час стажування у Департаменті меценатства держави при Міністерстві культури і національної спадщини Республіки Польща.

Метою статті є визначення ролі держави у процесі формування та розвитку меценатства і благодійності в Республіці Польща. Автор ставить також перед собою завдання проаналізувати процес децентралізації влади в Польщі та визначити його вплив на розвиток меценатства.

Процес децентралізації в Республіці Польща вплинув, перш за все, на розподіл функцій між органами державної влади та місцевого самоврядування у сфері фінансування культури. В даній ситуації заклади культури, освіти і науки виявили спроможність пристосуватися до нової системи, і зуміли скористатися з можливостей, які створила для них реформа місцевого самоврядування, а також законодавчі зміни податкової системи. З'явилися нові суб'єкти у сфері меценатства — органи територіального самоврядування, а також окремі меценати — фізичні та юридичні особи.

Доброчинність і філантропія за Евою Лес (Польща) — це формальні і неформальні дії осіб, суспільних груп, інституцій і підприємств, які направлені на підтримку реалізації потреб індивідів, груп і громадськості в матеріальному, духовному і моральному плані [3, с. 210]. Суспільний догляд або допомога передбачає також підтримку осіб і сімей, які опинилися в скрутному життєвому становищі. Е. Лес зазначає, що у другій половині ХХ ст. відбувається поступовий відхід від поняття доброчинність — на користь таких як суспільна допомога чи соціальні послуги, які охоплюють також суспільну профілактику як істотну складову системи соціальних гарантій. Фахівці з даної проблематики вказують, що у великих релігійних системах, доброчинність (добродійна діяльність) розуміється як релігійний заповіт, який акцентує потребу догляду за бідними, а також означає, крім того, підтримку науки, освіти і культури.

Демократична держава не є монополістом у сфері реалізації суспільних інтересів, оскільки органи державної влади не здатні повністю задовольнити потреби громадян, які постійно зростають. Тому в європейських країнах, зокрема, в Польщі, запроваджена формула субсидарності, яка поєднує співпрацю державного сектору, органів територіального (місцевого самоврядування) та приватних осіб в фінансуванні та підтримці культури.

Згідно з європейськими тенденціями, управління сферою культури в Республіці Польща є децентралізованим (як зазначалося вище) і входить до компетенції, передусім, місцевого самоврядування.

На державу покладається обов'язок меценатства над культурною діяльністю, який ґрунтується на підтримці творчості, культури та збереженні пам'яток національної історії [2]. Але з розвитком ринкової економіки основні важелі впливу на культури переходять до органів місцевого самоврядування.

Розвиток культурної діяльності врегульовано законодавством, в якому прописано компетенції органів місцевого самоврядування, зокрема Законом "Про організацію і проведення культурної діяльності" від 25 жовтня 1991 року. У ст. 9 цього Закону зазначається, що займатися розвитком і підтримкою культурної діяльності є обов'язковим завданням органів місцевого самоврядування" [11].

Як практики, так і теоретики у сфері державного управління в Республіці

Польща використовують відповідну термінологічну базу щодо благодійності, зокрема, таку категорію (поняття) як “меценатство держави”. Це означає, що через Міністерство культури і національної спадщини (далі — Міністерство) з бюджету виділяються ресурси на розвиток культури. У Міністерстві створено Департамент меценатства держави (далі — Департамент), який співпрацює з недержавними організаціями щодо підтримки та популяризації культурної і артистичної діяльності.

До головних завдань Департаменту належить координація та забезпечення функціонування програм Міністерства. Крім того, Департамент співпрацює з недержавними організаціями щодо підтримки і популяризації культурної і артистичної діяльності.

До функцій Департаменту меценатства держави належать:

- збір і аналіз інформації щодо змін у культурному і освітньому середовищі;
- реалізація завдань Міністерства в сфері меценатства держави щодо культури і національної спадщини;
- співпраця з представниками місцевого самоврядування щодо ефективного використання фінансових ресурсів в регіонах;
- координація питань, які охоплюють діагностику і розвиток галузей культури (театр, фільми, книги, музика);
- моніторинг недержавного меценатства над творчістю;
- співпраця з недержавними організаціями щодо підтримки та популяризації артистичної і культурної діяльності тощо [10].

Департамент меценатства держави при Міністерстві культури і національної спадщини відіграє важливу роль у розвитку меценатства та сприяє співпраці державних органів влади з громадськими організаціями та окремими фізичними особами.

Додатково Міністерство може фінансово підтримувати у рамках меценатства держави реалізацію завдань, пов’язаних з культурною політикою в регіонах країни. Держава також здійснює меценатство над діяльністю в галузі кінематографії як частини національної культури, що ґрунтується на підтримці і поширенню кінематографічної культури.

В процесі демократичної трансформації в Польщі відновлюються традиції доброчинності, а також відбувається розвиток нових форм суспільної допомоги.

Незвичайний розквіт різноманітних організацій і фондів в Польщі розпочався з 1980-х рр. і тривав до 1990-х років, що було спричинено періодом державних перетворень. Сплеск громадської активності після 1989 р. має свої джерела. Це, зокрема, зміна державного устрою, створення нової законодавчої бази, яка ліквідувала обмеження в сфері свободи слова і об’єднань.

Необхідно зазначити, що сучасна доброчинність передбачає створення нових громадських організацій, запровадження сучасних форм діяльності у сфері благодійності, наприклад таких як соціальна реклама, різноманітні доброчинні кампанії, а також інноваційний пошук коштів на громадську діяльність (наприклад, інтернет-акції) тощо.

Після 1989 року благодійні організації, товариства, фундації підтримують публічні інтереси держави, що, в свою чергу, впливає на модернізацію державних програм у соціальній сфері.

Недержавні організації виступають також як посередники між громадянами та органами державної влад. Прикладом благодійної організації, що виникла в 1989 році, є Польська гуманітарна акція (ПГА), яка допомагала громадянам в державі і за кордоном. У Польщі ПГА організує допомогу для знедолених дітей з неблагополучних сімей, а також допомогу учням в школах в найбільш бідніших регіонах країни. За кордонами держави ПГА надає гуманітарну допомогу в Чечні, Албанії та інших країнах. Існують, звичайно, й інші громадські організації, такі як Фонд суспільної допомоги, Фонд “Нічії діти”, Польський фонд дітей і молоді та інші.

Безсумнівно, до обов’язків органів публічної влади також належить діяльність у сфері охорони пам’ятників, архівів, бібліотек, що відповідно є важливим елементом культурної спадщини. В умовах розвитку догматичних ринкових концепцій, це, у свою чергу, не означає повернення до централізму і державної монополії. Як зазначив

під час підведення підсумків Конгресу польської культури в м. Кракові (вересень 2009 р.) професор Петро Штомпка: "... Потрібна ефективна співпраця держави, місцевого самоврядування і приватного меценатства" [6].

Органи публічної влади в умовах соціально-економічних перетворень не в змозі вирішити ряд проблем і задовольнити інтереси та потреб громадян, які постійно зростають; тому в країнах ЄС, і, зокрема, в Республіці Польща, діє відповідна система співпраці, що передбачає взаємодію держави, громадських організацій та меценатів і благодійників у вирішенні соціальних, культурних проблем.

Важливу роль у реалізації політики держави щодо благодійності відіграє Департамент меценатства держави, який займається реалізацією різноманітних програм у соціально-культурній сфері. Для досягнення поставлених цілей використовуються кошти з державного бюджету.

Процес децентралізації влади в Польщі також суттєво вплинув на розподіл функцій щодо підтримки та фінансування культури. Основна частина зобов'язань перейшла до територіальних одиниць місцевого самоврядування.

Меценатство окремих фізичних та юридичних осіб виступило лише як складовий елемент у фінансуванні соціально-культурної сфери. Свою фінансову підтримку меценати можуть надавати різноманітним об'єктам соціальної сфери через недержавні організації.

Таким чином, залучення приватного капіталу, державних коштів до благодійного фінансування культурно-мистецької сфери не є стихійним процесом, а регулюються державною політикою щодо доброчинності, яка спирається на системні наукові дослідження та нормативно-правову базу.

Щодо подальших розвідок у цьому напрямку, то на думку автора, необхідно зосередитись на дослідженні закордонного досвіду податкових пільг для суб'єктів благодійної діяльності та здійснити аналіз законодавчої бази у сфері оподаткування доброчинної діяльності.

Список використаних джерел

1. *Bartosz Korbus, P. Partnerstwo publiczno-prywatne [Tekst] / P. Bartosz Korbus, M. Strawicki. — Warszawa, 2009. — 155 s.*
2. *Kępski, C. Idea miłosierdzia a dobroczynność i opieka [Tekst] / C. Kępski. — Lublin, 2002. — 145 s.*
3. *Leń, E. Zarys historii dobroczynności i filantropii w Polsce [Tekst] / E. Leń. — Warszawa, 2001. — 154 s.*
4. *Mecenas, kolekcjoner, odbiorca: materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki [Tekst]. — Warszawa, 1984. — 303 s.*
5. *Ostasz, G. Mecenas Polskiego Państwa Podziemnego (1939–1945) [Elektronowy zasób] / G. Ostasz. — Sposób dostępu: <http://www.polishresistance-ak.org/22%20Artykul.htm>.*
6. *Pawłowski, R. Media w rękę twórców? [Elektronowy zasób] R. Pawłowski. — Sposób dostępu: http://wyborcza.pl/1,75475,7080932,Media_w_rece_tworcow_.html.*
7. *PieniŹnik-Samek, M. Tributum gratitudinis reddo: fundacje artystyczne na terenie Kielc w XVII i XVIII wieku: studium z historii kultury [Tekst] / M. PieniŹnik-Samek. — Kielce, 2005. — 430 s.*
8. *Radwan-Pragiowski, J. Społeczne dzieje pomocy cziowiekowi: od filantropii greckiej do pracy socjalnej [Tekst] / J. Radwan-Pragiowski. — Katowice, 1998. — 293 s.*
9. *Szmagałski, J. Trzeci sektor, organizacje pozarządowe, non-profit [Tekst] / J. Szmagałski. — Warszawa, 1996. — 197 s.*
10. *Szczegółowe zadania Departamentu Mecenatu Państwa [Elektronowy zasób]. — Sposób dostępu: http://www.mkidn.gov.pl/ministerstwo/departament_mecenatu_panstwa.html.*
11. *Ustawa "O organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej" z dnia 25 października 1991 r. [Tekst] // Dz. U. — 2001. — № 13.*
12. *Ustawa "O pomocy społecznej" z dnia 29 listopada 1990 r. [Tekst] // Dz. U. — 1993. — № 13.*
13. *Z dziejów mecenatu kulturalnego w Polsce [Tekst] / pod red. J. Kosteckiego. — Warszawa, 1999. — 421 s.*

*Рекомендовано до друку кафедрою державної політики та менеджменту
Інституту державного управління
Чорноморського державного університету імені Петра Могили
(протокол № 1 від 20 жовтня 2010 року)*

Надійшла до редакції 11.01.2011

Матяж С. В. Роль государства в развитии благотворительности и меценатства в Республике Польша

Отражаются особенности развития благотворительности и меценатства в Республике Польша и роль государства в этом процессе. Трансформационные превращения в стране повлияли на появление таких форм реализации меценатства как государственного, частного и меценатства негосударственных организаций. Предлагается активизировать рассмотрение вопроса относительно поддержки благотворительности в нашей стране на основе зарубежного опыта.

Ключевые слова: меценатство, государство, законодательство, благотворительность.

Matiazh, S. V. The Role of the State in Development of Charity and Patronage in Poland

The article is devoted to investigation of the features of development of charity and patronage in Republic Poland and role of the state in this process. Transformations in the country influenced on forming of such forms of realization of patronage as state, private and patronages of non-state organizations. The article is called to activate consideration of question in relation to support of charity in our country on the basis of foreign experience.

Key words: patronage, state, legislation, charity.

